

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньо-професійною програмою
«Міжнародні економічні відносини»

на тему: **«СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ
ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ»**

Виконавець:

студентка ЦЗВФН, гр..6зф7

Юрашева Дарина Ігорівна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

ст. викладач

Гусенко Ольга Сергіївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В сучасних умовах процеси глобалізації являються найбільш впливовими у питаннях розвитку країн. Україна, як відомо, являє собою країну з високим рівнем залежності від інших розвинутих країн світу, тому гостро встає проблема втручання України в світогосподарську систему на основі конкурентних переваг кожного окремого регіону. Важливо також зазначити, що одночасно з посиленням глобалізації, спостерігається підвищення ролі регіонів на міжнародній арені. Тому, з набуттям незалежності і переходом від планово-адміністративної до ринкової економічної системи особливої актуальності набула проблема формування конкурентних переваг, ефективного їх використання та забезпечення сталого розвитку регіонів у транзитивній економіці України.

Комплексний аналіз трансформаційних процесів, що відбулися у розвитку світового господарства упродовж останньої чверті ХХ і на початку ХХІ ст., дозволив виявити такі новітні тенденції і закономірності, як соціалізація світової економіки, фундаментальні зрушення у її структурі, передусім випереджаючий розвиток сфери нематеріального виробництва, глобалізація товарних, фінансових і ринків праці, формування всесвітнього інформаційно-комунікативного простору, що суттєво вплинуло на посилення ролі у світовій економічній системі сектору послуг.

Отже, тенденції глобального економічного розвитку свідчать про збільшення ролі сфери послуг та торгівлі ними на світовому ринку. В першу чергу, це обумовлюється вичерпаністю матеріальних ресурсів та посиленням науково-технічного прогресу. Зовнішня торгівля послугами відіграє визначну роль у всіх сучасних національних економіках розвинутих країн. Ефективна торгівля послугами має важливе значення для економічного зростання і економічного розвитку країни та, відповідно, її регіонів, а також виступає каталізатором усієї світової торгівлі.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Головною метою дослідження є аналіз стану та обґрунтування перспектив розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

Для реалізації мети, що поставлена, потрібно вирішити наступні завдання:

- визначити поняття та особливості зовнішньої торгівлі послугами регіону;
- розглянути фактори, що впливають на зовнішню торгівлю послугами регіону;
- систематизувати методи аналізу ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону;
- проаналізувати динаміку та структуру зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону;
- виявити фактори впливу на зовнішню торгівлю послугами Одеського регіону, а також провести SWOT-аналіз регіону;
- здійснити аналіз показників ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону;
- розробити рекомендації щодо розвитку зовнішньої торгівлі туристичними послугами в Одеському регіоні;

- обґрунтувати напрями розвитку зовнішньої торгівлі транспортними послугами в Одеському регіоні;
- здійснити прогнозування перспектив розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону засобами економіко-математичного моделювання.

Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля послугами в Одеському регіоні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні заходи щодо перспектив розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

Методи дослідження. У процесі наукового дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. При теоретико-методичному аналізі зовнішньої торгівлі послугами на регіональному рівні із загальнонаукових методів застосовано аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрактно-логічний метод, метод узагальнення та класифікації, методи математичної статистики. До спеціальних методів належать метод економічного аналізу (в процесі аналізу стану та динаміки зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону), графічний (для наочного схематичного зображення результатів дослідження) та табличний методи (подання результатів зведення та групування аналітичних даних зовнішньої торгівлі послугами в Одеському регіоні). Робота була здійснена при використанні програми офісного пакету MS Office -Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи використовувалися наукові праці українських та зарубіжних вчених-економістів, серед яких особливо доцільно виокремити І.В. Амеліну, К.В. Антонюка, К.С. Брензович, І.І. Дахно, Ю.Г. Козака, К.В. Костіну, Г.В. Кузнецову, І.І. Павленко, А.П. Рум'янцеву, І.О. Уханову, А.С. Філіпенко, Т.М. Циганкову. Інформаційно-довідковою базою слугували нормативно-правові акти України, матеріали наукових конференцій, а також різноманітні електронні ресурси, зокрема Державної служби статистики України, Державної служби статистики України в Одеській області.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра була прийнята участь у конференції та опубліковані наступні тези: Юрашева Д. І. Стан та шляхи покращення зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону // Тези Міжнародної науково-практичної конференції «Наукові економічні дослідження: актуальні питання та інноваційні аспекти» (м. Дніпро, 24 жовтня 2020 р.). – Дніпро: НО «Перспектива», 2020.– стр. 103-108.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 105 сторінок. Робота містить 21 таблицю та 20 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методологічні основи дослідження зовнішньої торгівлі послугами регіону**» досліджуються теоретичні основи зовнішньої торгівлі послугами регіону, проводиться критичний огляд наукових особливостей означеної категорії. Розглянуто фактори, що впливають на зовнішню

торгівлю послугами регіону. Проведена систематизація методів аналізу ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону.

У другому розділі «**Аналіз сучасного стану та динаміки розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону**» проаналізовано динаміку, географічну та товарну структуру зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону, виявлено фактори впливу на зовнішню торгівлю послугами Одеського регіону, проведено SWOT-аналіз регіону, здійснено аналіз показників ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

У третьому розділі «**Перспективи розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону**» розроблено рекомендації щодо розвитку зовнішньої торгівлі туристичними послугами в Одеському регіоні, обґрунтовано напрями розвитку зовнішньої торгівлі транспортними послугами в Одеському регіоні, здійснено прогнозування перспектив розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону засобами економіко-математичного моделювання.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного в кваліфікаційній роботі магістра дослідження, можна зробити наступні висновки.

1. Зовнішня торгівля послугами регіону - це торгівля регіону з іншими країнами (її регіонами), яка передбачає експорт та імпорт різноманітних послуг (транспортних, фінансових, страхових, туристичних, управлінських та інших). Міжнародний торговий обмін послугами є важливою умовою економічного зростання регіону, засобом, який регіони застосовують для розвитку та подальшої спеціалізації своїх економічних систем, збільшення продуктивності праці й ефективного використання наявних ресурсів. Значення зовнішньої торгівлі послугами проявляється в тому, що вона є важливим сектором регіонального господарства, відіграє важливу роль у розвитку людського капіталу, впливає на функціонування і розвиток матеріального виробництва, забезпечує якість економічного зростання і підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіону.

2. Фактори, що впливають на здійснення зовнішньої торгівлі послугами регіону, можна поділити на прямі та непрямі. До основних прямих факторів слід віднести: нерівномірність економічного розвитку різних регіонів; відмінність людських, сировинних, фінансових ресурсів; характер політичних відносин; рівень науково-технічного розвитку; особливості географічного положення, природних і кліматичних умов регіону. Непрямими факторами впливу на ефективність зовнішньої торгівлі послугами регіону є: прискорення науково-технічного прогресу; глобальні зміни у сфері навколишнього середовища; приріст і постійне переміщення народонаселення; збільшення розриву між бідними і багатими регіонами; зростання економічної взаємопов'язаності регіонів; посилення ролі міжнародних економічних організацій; зростаюча роль недержавних структурних утворень. Також на рівень

зовнішньої торгівлі послугами регіону впливають рівень інфляції, податкове регулювання, митні тарифи та курс іноземної валюти та інші чинники.

3. Розглянута в роботі методика аналізу ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону включає шість груп показників: абсолютні показники (експорт та імпорт послуг регіону, торгівельне сальдо, зовнішньоторговельний обіг), показники динаміки (темпи росту і приросту експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обігу послуг регіону), результуючі показники (індекс сальдо балансу послуг регіону, індекс «умови торгівлі послугами», коефіцієнт імпортової залежності в послугах регіону, індекс чистої торгівлі послугами та індекс концентрації експорту послуг), структурні показники (структура експорту та імпорту послуг регіону за їх складом, географічною та інституційною складовою), показники інтенсивності (обсяги експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обігу послуг регіону на душу населення регіону, експортна, імпортна та зовнішньоторговельна квота послуг регіону), показники ефективності (ефективність експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту послуг регіону).

4. Проведений аналіз динаміки та структури зовнішньої торгівлі послугами Одеської області, показав, що регіон протягом останніх десяти років є експорто-орієнтованим, що має позитивний вплив на його економіку. Однак в динаміці експорт послуг Одеського регіону за 2010-2019 роки знизився на 348456,6 тис. дол., а імпорт за цей період часу збільшився на 50281,6 тис. дол. В цілому за 2010-2019 роки обсяг зовнішньоторговельного обігу послугами Одеського регіону зменшився на 298175 тис. дол. Це негативна тенденція, яка свідчить про зниження рівня міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону на світовому ринку послуг. В структурі як імпорту, так і експорт послуг Одеського регіону левову частку складають транспортні послуги (більше 75%). В експорті послуг Одеського регіону серед країн переважають Великобританія, Віргінські острови, Данія, Кіпр, Німеччина, ОАЕ, США, Туреччина та Швейцарія. Головними партнерами Одеської області в імпорті послуг є Болгарія, Великобританія, Грузія, Данія, Китай, Кіпр, Німеччина, Сінгапур, Туреччина та Франція.

5. Проведений аналіз факторів впливу на зовнішню торгівлю послугами Одеського регіону, а також результати SWOT та PEST аналізу вказують на перспективи розвитку міжнародної торгівлі послугами. По-перше, Одеський регіон є головним морським зовнішньоторговельним виходом країни, виконує найважливіші транспортні та перевантажувальні функції, виступає осередком розвитку галузей, що пов'язані з використанням ресурсів Чорного моря та океану і має значний туристично-рекреаційний потенціал. По-друге, Одеський регіон є одним із провідних регіонів країни щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності, має суттєвий науково-дослідний потенціал, активно впроваджує інноваційні розробки і залучає інвестиційний капітал. Однак, на жаль, на розвиток зовнішньої торгівлі послугами Одеської області здійснюють негативний вплив такі фактори, як низька конкурентоспроможність послуг, нерозвинутість базових інститутів ринкової економіки, недосконалість механізмів державного регулювання ЗЕД, нерозвинутість ринкової інфраструктури підтримки експорту послуг.

6. Результати аналізу показників ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону свідчать про зниження її активності на протязі 2010-2019 років,

хоча можна спостерігати деяке покращення ситуації в 2019 році. За досліджуваний період обсяг експорту послуг на душу населення Одеського регіону знизився з 480,8 дол. у 2010 році – до 336,6 дол. у 2019 році, а обсяг імпорту послуг на душу населення, навпаки, збільшився з 83,3 дол. у 2010 році – до 104,8 дол. у 2019 році. Це свідчить про зростання імпортової залежності Одеського регіону в послугах. Результати прогнозування зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону за допомогою автоматизованих математичних засобів свідчать про зниження ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону у 2020-2022 роках.

7. Міжнародна торгівля туристичними послугами є стратегічним напрямком розвитку Одеської області. Об'єктивно Одеський регіон має всі передумови для інтенсивного розвитку іноземного туризму: вигідне географічне розміщення, сприятливий клімат, найбільший морський порт України, розвинені промисловість, курортно-рекреаційний комплекс, транспортна, фінансова та соціально-культурна інфраструктура. За своїм туристичним потенціалом Одеська область посідає одне з провідних місць в Україні. Для подальшого розвитку міжнародної торгівлі туристичними послугами Одеської області є необхідним: створення привабливого інвестиційного клімату у сфері туризму; розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та підвищення привабливості об'єктів історико-культурної спадщини; утворення системи міжнародних, міжрегіональних зв'язків та кооперації у сфері туризму та курортів, спрямованої на збільшення туристичних потоків до Одеської області; розробка сучасних туристичних продуктів; підтримка міжнародного ділового туризму на місцевому та державному рівні.

8. Одеський регіон є регіоном із розвинутою міжнародною транспортною інфраструктурою. При цьому питання покращення стану міжнародної торгівлі транспортними послугами є одним з найактуальніших для Одеського регіону. З урахуванням досвіду розвитку транспортної інфраструктури розвинених країн та в умовах наближення до ринку країн Європейського Союзу, в Одеській області необхідно: активізувати реформування залізничного транспорту; забезпечити будівництво нових автомагістралей (зокрема, платних); провести модернізацію та подальшу розбудову портового господарства; забезпечити розвиток авіаційного сполучення; вирішити завдання інтеграції транспортної системи в Транс'європейську мережу; орієнтувати транспортну інфраструктуру на обслуговування туристичних потоків; розвивати територію та інфраструктуру уздовж міжнародних транспортних коридорів; здійснювати підтримку бізнесу в транспортній сфері. Одним із шляхів розвитку зовнішньої торгівлі транспортними послугами та підтримки її на належному рівні в Одеському регіоні виступає кластеризація та організація мультимодальних перевозок.

9. В роботі було здійснене прогнозування перспектив розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону засобами математичного моделювання (за допомогою трендового методу лінійного виду). Результати прогнозування з високим ступенем достовірності свідчать про збільшення обсягів зовнішньої торгівлі туристичними і транспортними послугами Одеського регіону в 2020-2022 роках. В цілому в найближчі роки можна прогнозувати активізацію зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

АНОТАЦІЯ

Юрашева Дарина Ігорівна, «Стан та перспективи розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини»
за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2020 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є зовнішня торгівля послугами в Одеському регіоні.

У роботі розглянуті поняття та особливості зовнішньої торгівлі послугами регіону. Визначені фактори, що впливають на зовнішню торгівлю послугами регіону. Охарактеризовані методи аналізу ефективності зовнішньої торгівлі послугами регіону.

Проаналізована динаміка та структура зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону. З'ясовані фактори впливу на зовнішню торгівлю послугами Одеського регіону, а також проведений SWOT-аналіз регіону. Здійснений аналіз показників ефективності зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону.

Розроблені рекомендації щодо розвитку зовнішньої торгівлі туристичними послугами в Одеському регіоні. Обґрунтовані напрями розвитку зовнішньої торгівлі транспортними послугами в Одеському регіоні. Здійснене прогнозування перспектив розвитку зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону засобами математичного моделювання.

Ключові слова: міжнародна торгівля, зовнішня торгівля послугами регіону, фактори впливу, Одеський регіон, SWOT-аналіз, ефективність зовнішньої торгівлі послугами, туристичні послуги, транспортні послуги, прогнозування, економіко-математичне моделювання.

ANNOTATION

Yurasheva Daryna, «Status and prospects of foreign trade in services of the Odessa region»,
qualification work for a master's degree
in specialty 292 "International Economic Relations"
under the educational and professional program "International Economic Relations"
Odessa National Economic University
Odessa, 2020

The master's thesis consists of three sections. The object of the study is foreign trade in services in the Odessa region.. The concept and features of foreign trade in services of the region are considered in the work. Factors influencing foreign trade in the region's services have been identified. Methods of analysis of efficiency of foreign trade in services of the region are described.

The dynamics and structure of foreign trade in services of the Odessa region are analyzed. Factors influencing foreign trade in services of the Odessa region were clarified, as well as a SWOT-analysis of the region was conducted. The analysis of indicators of efficiency of foreign trade in services of the Odessa region is carried out.

Recommendations for the development of foreign trade in tourist services in the Odessa region have been developed. The directions of development of international trade in transport services in the Odessa region are substantiated. The forecasting of prospects of development of foreign trade in services of the Odessa region by means of mathematical modeling is carried out.

Keywords: international trade, foreign trade in services of the region, factors of influence, Odessa region, SWOT-analysis, efficiency of foreign trade in services, tourist services, transport services, forecasting, economic and mathematical modeling.